

Çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatları bölümü öğrencilerinin Türk lehçe ve edebiyatlarına karşı tutum ve davranışlarının incelenmesi (Tatar edebiyatı örneği)

Cüneyt Akın¹, Sinan Saraçlı²

Öz

Bu çalışma, Türkiye'deki Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin, özellikle Tatar Edebiyatı dersine yönelik tutum ve davranışlarını incelemektedir. Araştırma, Türk lehçeleri ve edebiyatlarının etkili bir şekilde öğretilmesinin, Türkiye'nin Türk Dünyası ile kültürel ve dilsel bağlarını güçlendirmedeki rolünü vurgulamaktadır. Nicel araştırma yöntemi kullanılarak, beş üniversiteden toplam 1342 öğrenciye uygulanan iki bölümlü bir anket yoluyla veri toplanmıştır. Anketin ilk bölümü demografik bilgileri, ikinci bölümü ise Tatar Edebiyatı'na yönelik tutumları 5'li Likert ölçeği ile değerlendirmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik, Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizleri (AFA ve DFA) ile test edilmiş ve modelin mükemmel bir uyum gösterdiği belirlenmiştir. Temel bulgular, kadın öğrencilerin erkeklere kıyasla Tatar Edebiyatı dersine daha olumlu bir tutum sergilediğini göstermektedir. Ayrıca, sınıf seviyesi yükseldikçe tutumların daha olumlu hale geldiği, en yüksek olumlu tutumların 4. sınıfta gözlemlendiği, ancak eğitim süresini uzatan öğrencilerde bu olumlu tutumların azaldığı tespit edilmiştir. Olumlu tutumlar üzerinde en etkili faktör, derslerdeki keyif alma durumu olurken, olumsuz tutumların en önemli nedeni Tatar Edebiyatı'nı anlamada yaşanan zorluklar olmuştur. Çalışma, daha etkileşimli ve ilgi çekici öğretim yöntemlerinin uygulanması, cinsiyet farklılıklarını azaltmak için çeşitli materyaller geliştirilmesi ve anlama zorluğu çeken öğrencilere yönelik destek programlarının oluşturulması gerektiği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Elde edilen bulgular, Türk lehçeleri ve edebiyatlarının öğretiminde daha etkili eğitim politikalarının ve programlarının geliştirilmesine katkı sunarken, çalışmada Türkiye'nin Türk Dünyası ile dil, edebiyat ve kültür iş birliğini güçlendirme amacına hizmet etmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatları, öğrenci tutum ve davranışı, Tatar edebiyatı

Examining the attitudes and behaviors of students in the department of contemporary Turkish dialects and literatures towards Turkish dialects and literatures (Case Study: Tatar literature)

Abstract

This study investigates the attitudes and behaviors of students enrolled in Contemporary Turkish Dialects and Literatures departments in Turkey, with a particular focus on their perspectives toward Tatar Literature courses. The research underscores the importance of effectively teaching Turkish dialects and literatures, emphasizing their role in strengthening Turkey's cultural and linguistic ties with the Turkic World. Utilizing a quantitative research methodology, data were collected from 1342 students across five universities through a two-part survey: the first part gathered demographic information, and the second assessed attitudes toward Tatar Literature using a 5-point Likert scale. Validity and reliability were confirmed via Exploratory and Confirmatory Factor Analyses (EFA and CFA), with results indicating excellent model fit. Key findings reveal significant gender differences, with female students displaying more positive attitudes toward the course compared to males. Attitudes were also found to improve with class level, peaking in the 4th year, although they declined among students extending their studies beyond the 4th year. The most influential factors for positive attitudes were enjoyment during lessons, while difficulty in understanding Tatar Literature emerged as a key contributor to negative perceptions. The study highlights the need for more interactive and engaging teaching methods, tailored materials to address gender disparities, and additional support for students struggling with comprehension. Findings contribute to the development of more effective educational policies and curricula for teaching Turkish dialects and literatures, while also supporting Turkey's broader cultural and educational collaboration with the Turkic World.

Keywords: Contemporary Turkish Dialects and Literatures, student attitude and behaviour, Tatar literature

Yazarlara ait bilgiler:

¹ Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, cuneytakin@aku.edu.tr, 0000-0002-6230-7222

² Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, ssaracli@balikesir.edu.tr, 0000-0003-4662-8031

Atf için; Akın, C. & Saraçlı, S. (2024). Çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatları bölümü öğrencilerinin Türk lehçe ve edebiyatlarına karşı tutum ve davranışlarının incelenmesi (Tatar Edebiyatı Örneği). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (ESTÜDAM) Eğitim Dergisi*, 9(2), 99-108.

Giriş

Dünyadaki sosyal bilimler alanında meydana gelen gelişmeler, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin etkin kullanımının, bilimsel bilgi üretiminde ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu bağlamda, sosyal bilimlerde anket ve analiz çalışmalarının kullanımı, bilgi üretim sürecinde standartların yükseltilmesi ve daha sağlam temellere dayanan sonuçlar elde edilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin Türk lehçe ve edebiyatlarına- özelde Tatar Edebiyatı'na- karşı tutum ve davranışlarının incelenmesini amaçlamaktadır.

Türkiye'de 1992 yılında Gazi Üniversitesi'nde ilk olarak kurulan Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümleri, Türk Dünyası ile olan ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel bağların güçlendirilmesi amacıyla önemli bir misyon üstlenmiştir. Bu bölümler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, uzun yıllar boyunca kesintiye uğramış olan Türk Dünyası ile Türkiye arasındaki eğitim, kültür ve dil alanındaki bağların yeniden tesis edilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Gaspıralı İsmail'in "Dilde, fikirde, işte birlik" ilkesi doğrultusunda hareket eden söz konusu bölümler, Türk lehçelerinin ve edebiyatlarının öğretimini temel bir amaç olarak benimsemiştir.

Bu çalışmada, bahsi geçen bölümlerin misyonuna uygunluk düzeyini değerlendirmek, öğrencilerin bu alanlara yönelik bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yaklaşımlarını analiz etmek ve Türk Dünyası dil ve edebiyat politikalarına yönelik katkılar sunmak amacıyla yapılan nicel bir araştırmanın analiz ve değerlendirmesi yapılmıştır. Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde verilen derslerin içeriklerinin ve işleniş biçimlerinin, bölüm hedeflerine ne ölçüde hizmet ettiğini tespit etmek bu araştırmanın ana hedeflerinden biri olmuştur.

Tatar Edebiyatı, Türk Dünyası'nın önemli edebiyatlarından biri olup, bu dersin öğrencilere nasıl aktarıldığı ve öğrencilerin bu derse yönelik algı ve tutumları hem eğitimin niteliğini artırmak hem de bu edebiyatın Türk kültürü içindeki rolünü daha belirgin hale getirmek açısından büyük önem arz etmektedir. Çalışma kapsamında elde edilecek bulgular, sadece Tatar Edebiyatı derslerinin iyileştirilmesi için değil, aynı zamanda diğer Türk lehçe ve edebiyatlarına yönelik eğitim politikalarının daha verimli bir şekilde yapılandırılması için de rehberlik edecektir. Bu bağlamda, öğrencilerin beklentileri ve ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilecek olan öğretim yöntemleri, Türk Dünyası ilişkilerini daha güçlü bir temele oturtmayı hedeflemektedir.

Türk lehçeleri ve edebiyatlarının Türkiye'de öğretimi, tarihsel ve kültürel bağların ötesinde, bölgesel iş birliği ve uluslararası ilişkilerde de önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalar, dil ve kültürün ortak bir zemin oluşturduğunu, aynı zamanda Türk Dünyası ile ilişkilerin

güçlenmesine katkı sunduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, Akın ve Saraçlı bu çerçevede yaptıkları çalışmalarla, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin Türk lehçe ve edebiyatlarına yönelik tutum ve davranışlarını dikkatlere sunmuşlardır.

Sonuç olarak, bu araştırmanın bulguları, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde uygulanacak eğitim politikalarının ve programlarının belirlenmesine yönelik özgün bir katkı sunmakla kalmayacak, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin Türk Dünyası ile olan dil, edebiyat ve kültür ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik somut öneriler sunacaktır. Bu yönüyle çalışma, Türkiye'de Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerindeki Tatar edebiyatı dersinin öğretimi alanında niteliği taşıması ve uygulanabilir sonuçlar sunması açısından önemli bir referans noktası olarak değerlendirilmektedir.

Yöntem

Çalışma, nicel araştırma yöntemiyle yapılmıştır. Bu bağlamda, araştırmada, veri toplama süreci iki ana kısımdan oluşan bir anket ile gerçekleştirilmiştir. Anketin ilk bölümü katılımcıların demografik bilgilerini içerirken, ikinci bölümde ise öğrencilerin Tatar edebiyatı konularına yönelik pozitif ve negatif tutumlarını değerlendirmek amacıyla 5'li Likert tipi (1. Hiç katılmıyorum, 5. Tamamen Katılıyorum) sorular bulunmaktadır.

Bu ölçekte, Veyis'in (2015) çalışmasından alınan soruların yanı sıra, alanında deneyimli kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda araştırmacılar tarafından eklenen yeni sorular da kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için istatistiksel yazılımlar aracılığıyla Güvenilirlik Analizi, Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırma için minimum örneklem büyüklüğü Sekaran (1995) tarafından nicel araştırmalar için önerilen $n=s^2.z^2/d^2$ formülüyle hesaplanmıştır. Buna göre, standart sapma değeri $s=1,05$ anlamlılık düzeyine karşılık gelen teorik değer $z=1,96$ ve etki büyüklüğü $d=0,1$ olarak alınmış olup, minimum örneklem büyüklüğü 385 olarak tespit edilmiştir. Bu kapsamda, 5 üniversitede uygulama gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın evrenini, 2017-2018 öğretim yılı güz döneminde Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nin Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde öğrenim gören toplam 1500 öğrenci, çalışmanın örnekleme ise, yukarıda belirtilen üniversitelerin ilgili bölümlerindeki öğrencilerden, ilgili bölümde öğrenci olmak koşuluyla tesadüfi/rastgele olarak belirlenmiştir. Hazırlanan anket formundaki eksik ve doldurulmamış yanıtlar çıkarıldıktan sonra, analizler 1342 öğrenci verisi üzerinden yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi bağlamında kullanılan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA), genelde birbirleriyle ilişkili olduğu varsayılan j sayıda ölçülen değişkenin, k sayıda gözlemlenemeyen değişkenlerle ifade edilmesi amacıyla kullanılır (Henson ve Roberts, 2006). Başka bir deyişle, j adet değişken tarafından oluşturulan jxj boyutundaki korelasyon veya kovaryans matrisi (R-matris) içinde, bazı değişkenlerin azaltılması ve gruplandırılması suretiyle k adet gözlemlenemeyen değişkenlerle temsil edilmesi işlemidir (Field, 2005). Bu işlemler tümüyle R-matris üzerinden yürütülür. Analiz öncesi oluşturulan R-matris, işlemler sonucunda değiştirilir ve yeni bir R-matrise dönüştürülür. Açıklayıcı Faktör Analizi sonuçlarının doğruluğu, bu iki matris arasındaki farkın en aza indirgenmesi ile belirlenir (Field, 2005; Tabachnick and Fidell 1989, Çolakoğlu ve Büyükeksi, 2014).

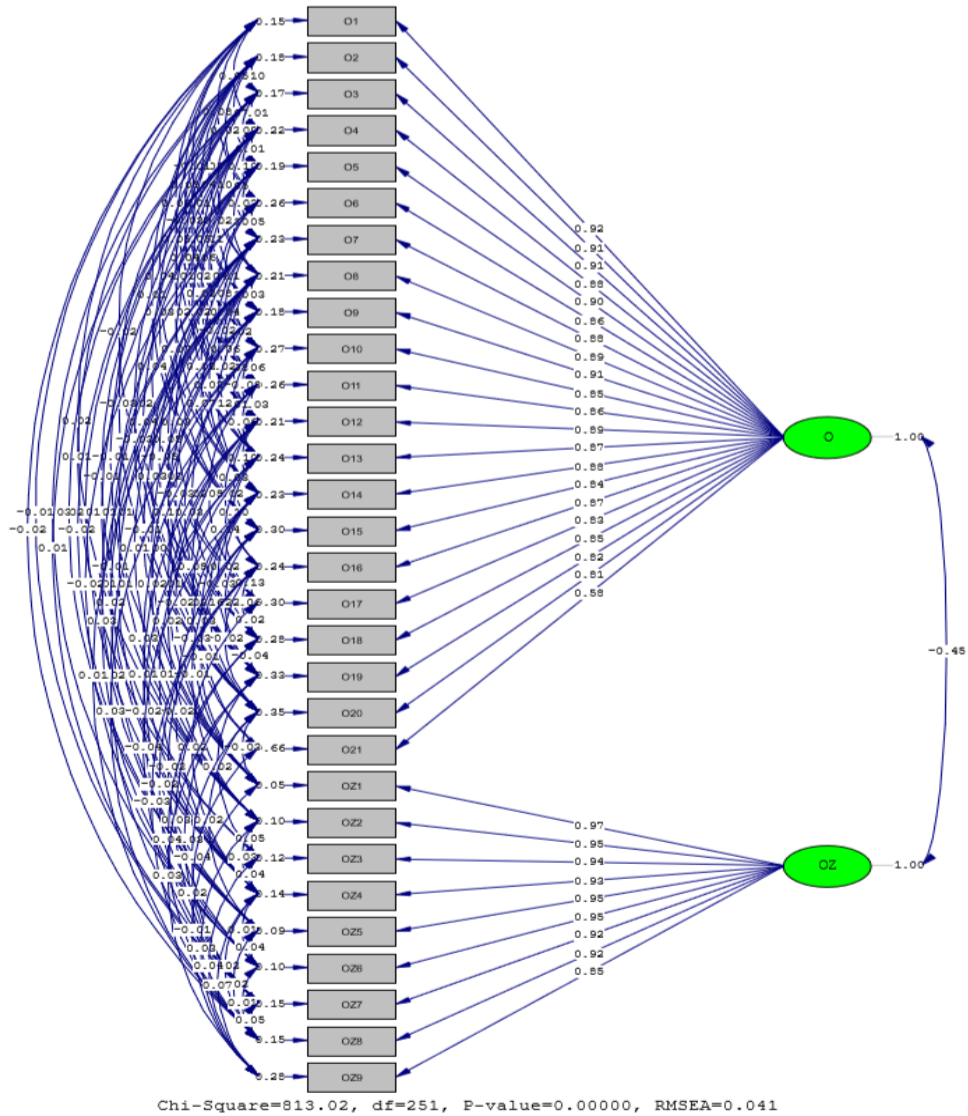
Tablo 1. Tatar Edebiyatı ölçeğine ait AFA sonuçları ve cronbach's α değerleri.

Faktörler/Maddeler	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	α
O1. Tatar Edebiyatı dersini almak benim için büyük zevk.	906	15.606	52.022	982
O2. Tatar Edebiyatı dersine çalışmak benim için kolaydır.	897	15.606	52.022	982
O3. Tatar Edebiyatı ile ilgili araştırmalar yapmak hoşuma gidiyor.	895	15.606	52.022	982
O4. Proje ve ödev çalışmalarımı Tatar Edebiyatı dersinden almayı tercih ederim.	885	15.606	52.022	982
O5. Tatar Edebiyatı dersi, edebiyata yönelik bakış açımı geliştirdi.	885	15.606	52.022	982
O6. Tatar Edebiyatı dersinin ders saatinin daha fazla olması gerektiğini düşünüyorum.	884	15.606	52.022	982
O7. Tatar Edebiyatıyla ilgili kitaplar okumaktan hoşlanırım.	878	15.606	52.022	982
O8. Tatar Edebiyatı dersi konularına çalışmaktan çok zevk alırım.	877	15.606	52.022	982
O9. Tatar Edebiyatı dersini ipe çekerim.	876	15.606	52.022	982
O10. Tatar Edebiyatı dersi seçmeli ders olsa seçerim.	868	15.606	52.022	982
O11. Tatar Edebiyatı konularını evde tekrar ederim.	863	15.606	52.022	982
O12. Her ÇTLE öğrencisinin Tatar Edebiyatı öğrenmesi gerektiğini düşünürüm.	0.86	15.606	52.022	982
O13. Tatar Edebiyatına ait konuları öğrenmenin önemli olduğunu düşünürüm.	0.85	15.606	52.022	982
O14. Tatar Edebiyatı dersi, benim için önemli bir derstir.	849	15.606	52.022	982
O15. Tatar Edebiyatı dersi, Türk kültür hayatını öğrenmemde önemli bir yere sahiptir.	844	15.606	52.022	982
O16. Tatar Edebiyatı dersi, yeni düşünceler üretebilme yeteneğimi geliştirdi.	841	15.606	52.022	982
O17. Tatar Edebiyatı dersi bana estetik bakış açısı kazandırdı.	837	15.606	52.022	982
O18. Tatar Edebiyatı dersini almak, bana Türk Edebiyatının farklı bir yönünü gösterdi.	837	15.606	52.022	982
O19. Tatar Edebiyatı dersi almak, Türk Edebiyatlarını olan ilgimi arttırdı.	824	15.606	52.022	982
O20. Tatar Edebiyatı dersi almak, Sovyet Rusyası Dönemini anlamama yardımcı oldu.	775	15.606	52.022	982
O21. Tatar Edebiyatı dersi almak, Çarlık Rusyası Dönemini anlamama yardımcı oldu.	588	15.606	52.022	982
OZ1. Tatar Edebiyatı konularını öğrenmek istemem.	943	8.558	28.528	985
OZ2. Tatar Edebiyatı anlatılırken dinlemem.	939	8.558	28.528	985
OZ3. Tatar Edebiyatıyla ilgili programlara katılmak istemem.	932	8.558	28.528	985

Tablo 1. Devamı...

Faktörler/Maddeler	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	α
OZ4. Tatar Edebiyatı dersi benim için önemli değildir.	931	8.558	28.528	985
OZ5. Tatar Edebiyatı konularını öğrenmek gereksizdir.	929	8.558	28.528	985
OZ6. Tatar Edebiyatı konuları sıkıcıdır.	925	8.558	28.528	985
OZ7. Tatar Edebiyatı konuları ilgimi çekmez.	912	8.558	28.528	985
OZ8. Tatar Edebiyatı dersi olduğu gün okula gitmek istemem.	907	8.558	28.528	985
OZ9. Tatar Edebiyatı dersinin müfredattan kaldırılması gerektiğini düşünürüm.	878	8.558	28.528	985

Öğrencilerin Tatar Edebiyatı konuları hakkında Olumlu ve Olumsuz düşünceleri için yapılan DFA analizi sonuçları Görsel 1’de verilmektedir.

Tatar Edebiyatı konuları hakkında öğrencilerin olumlu ve olumsuz düşüncelerine ilişkin Şekil 1.'de verilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde, ele alınan öğrencilerin olumlu düşünceleri üzerinde en etkili değişkenin 0.92'lik katsayı yükü ile O1 "Tatar Edebiyatı dersinde edebiyatı konuları anlatılırken mutlu olurum" değişkeni olduğu, olumsuz düşünceleri üzerinde en etkili değişkenin ise 0.97'lik katsayı yükü ile OZ1 "Tatar edebiyatı kurallarını anlamakta güçlük çekerim" değişkeni olduğu görülmektedir.

Çalışmanın uygulama kısmında yer verilen DFA sonuçlarına ilişkin uyum kriterlerinin yer aldığı Tablo-2 incelendiğinde tüm uyum kriterlerin mükemmel uyum sınırları arasında yer aldığı, dolayısıyla modelin istatistiksel olarak anlamlı bir model olduğunu söylemek mümkündür.

(RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation, NFI: Normed Fit Index, NNFI: Non-Normed Fit Index, CFI: Comparative Fit Index, SRMR: Standardized Root Mean Square Residual, GFI: Goodness of Fit Index, AGFI: Adjusted Goodness of Fit Index)

Tablo 2. Kurulan DFA modeli için uyum kriterlerine ait değerleri

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	Kriter
Kadın	1023	3.2536	0.79083	Olumlu Ortalama
Erkek	310	3.1862	0.83028	Olumlu Ortalama
Kadın	1022	2.5839	0.91682	Olumsuz Ortalama
Erkek	310	2.6889	0.92987	Olumsuz Ortalama

Tablo 3. Tatar edebiyatı, cinsiyet değişkeni için grup istatistikleri

Uyum Kriterleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Model
RMSEA	$0 < RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$	41
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1$	$0.90 < NFI \leq 0.95$	1.0
NNFI	$0.97 \leq NNFI \leq 1$	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$	1.0
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	1.0
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$	32
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0.96
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$	0.93

Tablo 4. Tatar edebiyatı, sınıf değişkeni için grup istatistikleri

Sınıf	N	Ortalama	Standart Sapma	Kriter
1	304	3.201	0.69493	Olumlu Ortalama
2	365	3.1344	0.69946	Olumlu Ortalama
3	339	3.2514	0.90248	Olumlu Ortalama
4	276	3.3696	0.88235	Olumlu Ortalama
5	38	3.4298	0.74082	Olumlu Ortalama
Toplam	1322	3.2373	0.79964	Olumlu Ortalama
1	304	2.6568	0.82633	Olumsuz Ortalama
2	365	2.6712	0.8388	Olumsuz Ortalama
3	339	2.6349	0.99468	Olumsuz Ortalama
4	276	2.44	0.98879	Olumsuz Ortalama
5	38	2.6023	0.9967	Olumsuz Ortalama
Toplam	1322	2.6083	0.91801	Olumsuz Ortalama

Sonuç ve tartışma

Çalışmanın beş üniversitenin (*Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*) Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde öğrenim görmekte olan toplam 1500 öğrenciye uygulanmış olması, TÜBİTAK ölçeğinde yapılan çalışmalarda görülebilen bir uygulama niceliğini ortaya çıkarmış ve bu durum çalışmadan elde edilen verilerin çok sağlıklı ve sağlam olmasını sağlamaktadır kanaatindeyiz.

Cinsiyet değişkeni bağlamında olumlu tutumlar incelendiğinde; Kadın öğrencilerin Tatar Edebiyatı dersine yönelik olumlu tutumlarının (Ortalama = 3.2536) erkek öğrencilere (Ortalama = 3.1862) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kadın öğrencilerin Tatar edebiyatı derslerine daha ilgili olduklarını göstermektedir. Cinsiyet değişkeni bağlamında olumsuz tutumlar incelendiğinde; Erkek öğrencilerin Tatar Edebiyatı dersine yönelik olumsuz tutumlarının (Ortalama = 2.6889), kadın öğrencilere (Ortalama = 2.5839) göre daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, 5.2'deki sonucu doğrulamaktadır.

Sınıf değişkeni bağlamında olumlu tutumlar incelendiğinde; Tatar Edebiyatı konuları hakkında olumsuz düşünceye sahip öğrenciler için en yüksek ortalama değer 2.6712 ile 1. sınıf öğrencilerine ait iken, en az olumsuz düşünceye sahip öğrencilerin 2.44 ortalama değerle 4. sınıftaki öğrenciler olduğu görülmektedir. Bu tespitlerden anlaşılmaktadır ki, başlangıçta Tatar Edebiyatı konularına karşı görülen olumsuz bakış, arada özellikle 2. sınıflarda artış gösterirken 4. sınıfa gelindiğinde azalma eğilimi göstererek daha düşük olumsuz değerler ortaya çıkmaktadır. Bu tabloda verilen olumsuz değerlerden

anlaşıldığına göre, öğrenci mezun olma durumuna, yani 4. sınıfa geldiğinde, Tatar Edebiyatı'na yönelik tutum ve davranışlarının olumsuzluk düzeyi azalmaktadır. 5. sınıfa uzatan öğrenciler için ise, genel başarısızlığın etkilediğini düşündüğümüz bir olumsuzluk gözlenmekte ve 2,6023 ile 1,2, ve 3. sınıflardaki olumsuzluk değerlerine yaklaşmaktadır. Ancak yine de 5. sınıf öğrencilerinin olumlu tutumlarının (Ortalama = 3.4298) 1. sınıf öğrencilerine (Ortalama = 3.2010) göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, öğrencilerin ilerleyen sınıflarda daha fazla bilgi ve bağlam kazanmaları sonucunda oluşan olumlu görüşü yansıtmaktadır.

Sınıf değişkeni bağlamında olumsuz tutumlar incelendiğinde ise, öğrencilerin aynı tablodaki olumsuzluk verileriyle neredeyse tamamen koştur bir durum dikkati çekmektedir. 1. Sınıftan 4. sınıfa kadar ve hatta 5. sınıfta bile artış gösteren olumlu tutum ve davranışlar gözlenmektedir. Dolayısıyla, sınıf düzeyine göre olumsuz tutumların azaldığı tespit edilmiştir. Özellikle 4. sınıf öğrencilerinin (Ortalama = 2.44) olumsuz tutumları, 1. sınıf öğrencilerine (Ortalama = 2.6568) göre daha düşüktür.

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) bulgularına bakıldığında, olumlu düşünceler üzerinde en etkili değişkenin "Tatar Edebiyatı dersinde edebiyat konuları anlatılırken mutlu olurum" (Faktör Yüğü = 0.92), olumsuz düşünceler üzerinde ise "Tatar edebiyatı kurallarını anlamakta güçlük çekerim" (Faktör Yüğü = 0.97) olduğu tespit edilmiştir.

Uyum kriterleri bağlamında değerlendirildiğinde, araştırmada kullanılan DFA modelinin uyum değerlerinin mükemmel uyum gösterdiği (ör. RMSEA = 0.041, CFI = 1.0) görülmüştür. Bu, modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Cinsiyet farklılıkları bağlamında, edebiyat ve dil alanındaki çalışmalarda kadınların erkeklere göre daha olumlu tutum sergiledikleri çok sayıda çalışmada ortaya çıkmıştır (bk. Akın ve Saraçlı, 2018). Bu çalışma da bu bulguları desteklemektedir.

Öğrencilerin, sınıf seviyelerine göre gösterdikleri farklı tutumların nedeni, ilerleyen sınıflarda olumlu tutumların artışı, öğrencilerin dersin önemini daha iyi anlamaları ve kazanılan deneyimler bağlamında değerlendirilmektedir. Benzer şekilde, olumsuz tutumların azalması, öğrencilerin derse olan aşinalıklarının artması ve içeriklerin daha iyi anlaşılması çerçevesinde anlaşılmaktadır (bk. Henson ve Roberts, 2006). Dersin içeriği ve öğrenci tutumları bağlamında, öğrencilerin olumlu tutumlarının genellikle dersin içeriğine olan ilgi ile şekillendiği görülmektedir. Ancak olumsuz tutumların, özellikle "anlama güçlüğü" ve "ilgisizlik" nedenleriyle oluştuğu, önceki alanyazın çalışmalarıyla örtüşmektedir (bk. Field, 2005).

Tatar Edebiyatı derslerinin etkili bir şekilde işlenebilmesi için ders içeriklerinin, öğrencilerin ilgisini artıracak daha interaktif ve uygulamalı yöntemlerle sunulması önemlidir. Kadın ve erkek öğrenciler arasındaki tutum farkını azaltmak amacıyla materyaller çeşitlendirilerek her iki gruba da hitap edecek şekilde düzenlenmelidir. Ayrıca, anlama güçlüğü çeken öğrenciler için ek destek programları veya özel

materyaller geliştirilmesi gerekmektedir. Araştırmacılar açısından ise, Tatar Edebiyatı ve diğer Türk lehçelerine yönelik daha kapsamlı nitel araştırmaların yapılması, ders içeriklerinin etkisi üzerine geniş ölçekli çalışmaların planlanması ve farklı üniversitelerdeki uygulamaların karşılaştırılarak ulusal politika önerileri oluşturulması, bu alandaki eğitim ve araştırma faaliyetlerine önemli katkılar sunacaktır.

Anket uygulanan beş üniversitenin Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin Kırgız, Kazak, Tatar, Başkurt, Özbek, Uygur, Azerbaycan ve Türkmen lehçeleri ile ilgili dil ve edebiyat konularına yönelik tutum ve davranışları, Akın ve Saraçlı'nın yaptığı çalışmada genel olarak değerlendirilmiştir (Akın ve Saraçlı, 2018: 9-27). Sonuçlar değerlendirildiğinde, bu bölümlerdeki öğrencilerin söz konusu lehçelerin dil ve edebiyat konularına ilişkin olumlu tutum ve davranışlarının, olumsuz tutum ve davranışlarından daha yüksek olduğunu göstermiştir. Olumlu tutum sergileyen öğrencilerin genellikle ilgili gramer veya edebiyat derslerinden keyif aldıkları, bu dersleri eğlenceli buldukları ve bazı lehçelere ait dersleri (örneğin Türkmen edebiyatı) sabırsızlıkla bekledikleri gözlenmiştir. Bazı dersler, öğrenciler tarafından kendilerini geliştiren ve bakış açılarını değiştiren (örneğin Kırgız edebiyatı) dersler olarak görülmüş ve en yüksek olumlu ortalamalara sahip olmuştur. Cinsiyet verileri ışığında değerlendirildiğinde, neredeyse tüm anketlerde (Azerbaycan ve Türkmen edebiyatları dersleri hariç) kadın öğrencilerin olumlu tutum ortalamalarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, kadın öğrencilerin dil ve edebiyat konularına yönelik tutum ve davranışlarının erkek öğrencilere oranla daha olumlu olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, anketlerdeki olumsuz ortalamalar erkek öğrenciler için daha yüksek çıkmıştır. Bu durum, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere kıyasla lehçe dil ve edebiyat derslerine karşı daha isteksiz ve ilgisiz olduklarını ortaya koymaktadır. Sınıf düzeylerine göre değerlendirildiğinde, olumlu tutum sergileyen öğrenciler için genel eğilim şu şekildedir: 1. sınıfta olumlu tutum ve davranışlar başlarken, 4. sınıfa kadar düzenli bir artış göstermekte ve 4. sınıfta en yüksek değerine ulaşmaktadır. Ancak, bölümü 5. sınıfa uzatan öğrencilerde bu olumlu grafik düşüş göstermektedir. Benzer şekilde, olumsuz tutum ve davranışlar da 1. sınıfta mevcut olup, 4. sınıfa kadar azalmakta, ancak 5. sınıfta tekrar artış göstermektedir. Bu artışta, öğrencilerin genel başarısızlıkları ve mezun olabilme endişeleri etkili olmuştur.

Bilgi notu

Bu makale, 17.FENED.06 numaralı AKÜ-BAP projesinden üretilmiştir.

Kaynakça

- Akın, C. (2018). *Çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatları öğrencilerinin Türk lehçe ve edebiyatlarına karşı tutum ve davranışlarının incelenmesi*. C. Akın (Ed.). Türk Dilinin Çağdaş Sorunları ve Çözüm Önerileri içinde (s. 9-27). İstanbul: Kesit Yayınları.
- Affinity Bloc: Turkic Peoples. https://joshuaproject.net/affinity_blocs/24 (Erişim: 27.12.2024).
- Çolakoğlu, Ö. ve Büyükekşi, C. (2014). Açımlayıcı faktör analiz sürecini etkileyen unsurların değerlendirilmesi. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 2, 58-64.
- Field, A. (2005). *Discovering statistics using SPSS (2nd ed.)*. London: SagePublication
- Henson, R. K. and Roberts, J. K. (2006). Use of exploratory factor analysis in published research: Common errors and some comment on improved practice. *Educational and Psychological Measurement*, 66, 393-416.
- Kalaycı, Ş. (2006). *Faktör analizi. SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Şeref Kalaycı (Ed.). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Schermelleh-E. vd. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8, 31–51.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell L. S. (1989). *Using multivariate statistics*. California State University, Northridge: Harper Collins Publishers.
- Veyis, F. (2015). Türk edebiyatı dersine yönelik tutum ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkishor Turkic*, 10(11), 1609-1620.